

*Задорожна Руслана Павлівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності;*

*Шевченко Алла Олексіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності;*

Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СКЛАДУ ІНФРАСТРУКТУРНИХ УЧАСНИКІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасна модель взаємодії власників тимчасово вільних фінансових ресурсів та тих суб'єктів, що мають потребу в коштах, передбачає широке використання механізму непрямого фінансування. Тобто взаємодія між цими суб'єктами щодо інвестування (залучення фінансових ресурсів) відбувається опосередковано. При використанні механізму ринку цінних паперів як засобу залучення капіталу проміжною ланкою, яка забезпечує узгодження потреб емітентів цінних паперів та інвесторів, є інфраструктура фондового ринку.

Інфраструктурних учасників фондового ринку за ознакою виконуваних ними функцій поділяють на три групи [1, с. 8]: 1) оператори (торговці цінними паперами та компанії з управління активами, КУА) – забезпечують обіг цінних паперів, тобто укладають угоди з їх купівлі-продажу; 2) організатори торгівлі цінними паперами – учасники організованого (фондові біржі, торговельні системи) та неорганізованого ринку; 3) зберігачі цінних паперів (депозитарії), клірингові організації та реєстратори прав власності на цінні папери.

Кількість інфраструктурних суб'єктів фондового ринку впродовж останніх років демонструє чітку тенденцію до скорочення (табл. 1, за даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [2; 3]).

Таблиця 1

Динаміка кількості інфраструктурних учасників фондового ринку, яким видано ліцензії, за видами професійної діяльності за період 2013-2018* рр.

Професійні учасники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Торговці цінним паперами	554	462	369	302	270	244
Депозитарні установи	319	306	255	232	210	200
Компанії з управління активами	349	345	320	300	299	295
Особи, що провадять клірингову діяльність	1	1	1	1	1	1
Фондові біржі	10	10	10	8	5	5
Усього	1234	1124	955	843	785	745

* за період 2013-2017 рр. дані наведені станом на кінець року; в 2018 р.: кількість торговців цінним паперами – на 13.09.2018 р., депозитарних установ – на 20.09.2018 р., КУА – на 21.09.2018 р., фондових бірж – на 29.09.2018 р.

У цілому їх кількість зменшилася за період 2013–2017 рр. на 449 одиниць або на 36,4%. У 2018 р. ця тенденція отримала продовження: станом на кінець вересня поточного року вже нараховується тільки 745 інфраструктурних учасників, що на 39,6% менше, ніж на початку аналізованого періоду. При цьому слід зауважити, що зменшення кількості окремих інфраструктурних учасників ринку відбувалося з різною інтенсивністю. Найбільш істотно зменшилася кількість торговців цінними паперами – з 554 в 2013 р. до 270 станом на кінець 2017 р. і до 244 станом на вересень 2018 р., тобто на 56% за період дослідження.

Наполовину менше залишилось фондових бірж. Якщо в 2013 р. статус організаторів торгівлі цінними паперами мали десять фондових бірж, то наразі їх лише п'ять, а саме: ПАТ «Українська біржа»; ПАТ «Фондова біржа «ПФТС»; ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»; ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» та ПрАТ «Фондова біржа «ІННЕКС» [2, с. 93]. Кількість депозитарних установ зменшилась упродовж періоду дослідження на 37,3%.

Динаміка кількості компаній з управління активами виглядає найбільш оптимістично серед розглянутих вище інфраструктурних учасників фондового ринку України. У 2017 р. залишилося 299 КУА проти 349 у 2013 р. Проте станом на 21.09.2018 р. ліцензії на проведення діяльності з управління активами інституційних інвесторів мали вже тільки 295 компаній, що на 15,5% менше, ніж у 2013 р.

Залишилася незмінною (1) кількість осіб, що провадять клірингову діяльність. Ця особа – Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках (ПАТ «Розрахунковий центр»), створений у 2012 році відповідно до Закону «Про депозитарну систему України» на базі Всеукраїнського депозитарію цінних паперів. З 2013 р., згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу та умов функціонування Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках», останній працює як банк [4].

Зміна кількості професійних учасників фондового ринку викликала доволі відчутні зміни в їх структурі (рис. 1). Так, якщо на початку досліджуваного періоду найбільш чисельну групу склали торговці цінним паперами (44,5%), то станом на кінець 2017 р. їх частка скоротилась до 34,4%, а у вересні 2018 р. – до 32,8%, зменшившись упродовж досліджуваного періоду на 12,1 процентного пункта. Частка депозитарних установ змінилась незначно – з 25,9% до 26,8%. Водночас істотно збільшилася частка компаній з управління активами – з 28,3% до 39,6%, тобто на 11,3 процентного пункта.

Частки клірингових установ та фондових бірж є найменшими і практично не змінилися, хоча в абсолютному вираженні кількість організаторів торгівлі, як було показано вище, скоротилась удвічі.

Узагальнюючий показник змін в структурі інфраструктурних учасників фондового ринку – лінійний коефіцієнт структурних зрушень – склав 4,92 п. п., тобто в середньому частки груп учасників ринку змінилися майже на 5 процентних пунктів.

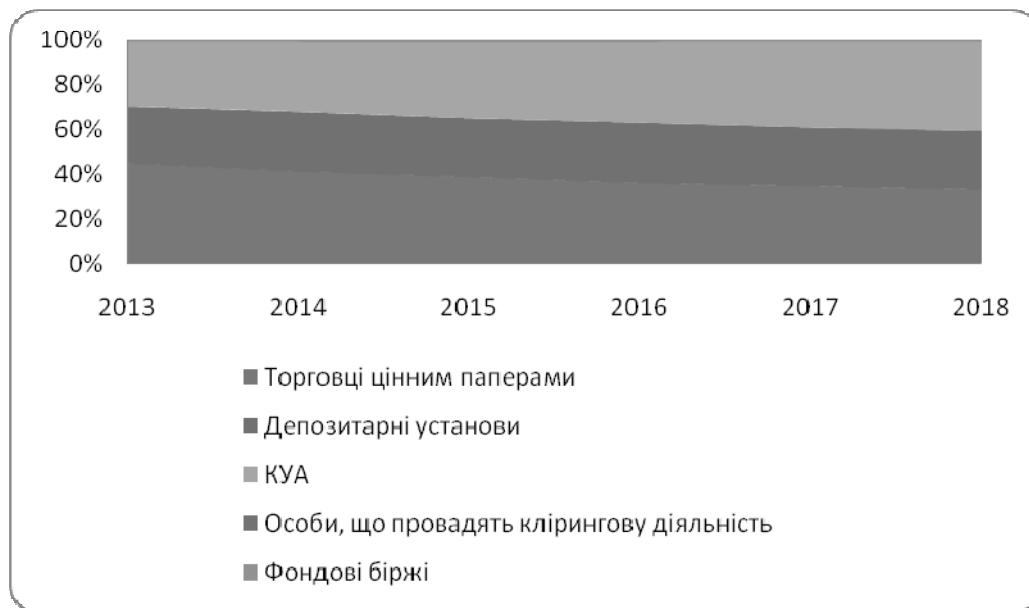

Рис. 1. Структура інфраструктурних учасників фондового ринку, яким видано ліцензії, за видами професійної діяльності за період 2013–2018* рр.

Розглянуті нами зміни в кількісному складі установ інфраструктури українського фондового ринку та в їх структурі зумовлені посиленням вимог регулятора до професійних учасників, що мають на меті підвищення прозорості та надійності операцій з цінними паперами.

Список використаних джерел

1. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: Інформаційно-аналітичні матеріали / за ред. О. І. Кіреєва, М. М. Шаповалової, Н. І. Гребеник. Київ: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. 132 с.
2. Річний звіт за 2017 рік Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspr-za-2017-rk>
3. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.
4. Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках. URL: <http://settlement.com.ua>.